

METRYKA STANOWISKA:

Lokalizacja: woj. Wielkopolskie, pow. wrzesiński, gm. Września.

Funkcja: grodzisko.

Chronologia: 1 poł. X – poł. XI w.

Badania: od 1988 r.

Prowadzone przez: Fundacja Brzeskich.

Kierownik badań: Mariusz Tuszyński, Krystyna Sulkowska-Tuszyńska

Gród w Grzybowie

Tekst opracował: Jacek Wrzesiński – Pracownia Gród w Grzybowie Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy.

Ryc. Grzybowo, woj. wielkopolskie. Grodzisko wczesnośredniowieczne z 1 poł. X – poł. XI w., widok od południa, stan z 2004 r.

Opis stanowiska

Jeden z największych grodów, jakie powstały w okresie formowania się państwa Piastów zlokalizowany jest w miejscowości Grzybowo (Rabieżyce) niedaleko Wrześni. Czytelne w terenie grodzisko obejmuje powierzchnię 4,7ha. Kształt grodu zbliżony jest do czworoboku o zaokrąglonych narożnikach. Otoczone jest wałem, którego pozostałości obecnie sięgają do 9m wysokości. Od strony wschodniej widoczne jest obniżenie w wałach, co sugeruje, iż w tym miejscu zlokalizowane było główne wejście do grodu. Drugie wejście widoczne jest od strony północnej, gdzie zbiegają się dwa ramiona wału nieznacznie zachodzące jedno na drugie. Dzisiejsze wnętrze grodu jest niemal idealnie płaskie — tworzy dość jednolitą powierzchnię

z niewielkim stawem w partii północno-wschodniej. Pierwotnie gród został posadowiony wśród podmokłych łąk. Na zewnątrz grodu, od strony zachodniej płynęła niewielka rzeka Struga (zwana też Rudak), a po stronie północnej i południowej znajdowały się tereny silnie podmokłe.

Historia i metody badań

Grodzisko przez wiele umykało z kręgu zainteresowania archeologów. Mimo pewnych prób penetracji dokonanych w 1937 roku przez młodego Olgerda Brzeskiego (jednego z inicjatorów obecnych badań) do 1988 roku nie podjęto tutaj planowych badań wykopaliskowych. Dopiero właśnie w tym czasie przystąpiono do prac archeologicznych, które trwają do dziś. Obecnie, od 1997 roku gród w Grzybowie stanowi własność Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. Badania grodziska nie ograniczają się jedynie do terenowych prac wykopaliskowych. Od początku badań wykorzystuje się metody komputerowe — początkowo dla potrzeb tworzenia dokumentacji i katalogowania danych. Od kilku lat prowadzone są systematyczne badania elektrooporowe obejmujące całą powierzchnię grodu.

Stosowane są analizy specjalistyczne, w tym badania dendrochronologiczne. Właśnie dzięki nim możemy bardziej precyzyjnie określić czas powstania grodu.

Początkowo rozpoczęto prace wykopaliskowe z zamiarem przecięcia całego grodu wzdłuż jednej osi uzyskując swoisty przekrój przez wszystkie nawarstwienia kulturowe. Prócz kontynuowania tego zamierzenia, aktualnie wykonywane są dodatkowe wykopy zależnie od doraźnych potrzeb, a także wynikające z postępu dotychczasowych prac badawczych.

Badania prowadził Mariusz Tuszyński, a następnie Krystyna Sulkowska-Tuszyńska z ramienia Fundacji Brzeskich afiliowanej przy Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

Wyniki badań archeologicznych i historia stanowiska

Początki grodu w Grzybowie można określić na lata 20. i 30. X wieku. Pierwotna konfiguracja miejsca, gdzie stało założenie grodowe, nie była tak jednolita jak sugeruje to obecne ukształtowanie terenu. Wydaje się, że najpierw powstał niewielki gród w partii północno-zachodniej czytelny obecnie założenia grodowego. Gród ten miał dość regularny kształt — o zarysie zbliżonym do koła. A jego średnica wewnętrzna wynosiła około 40m. Jądro wału starszego grodu miało szerokość około 17m. Od zewnątrz, przed rozsunięciem, wał ten zabezpieczała odsadzka z charakterystycznymi hakami (utworzonymi dzięki zachowaniu fragmentów bocznych konarów drewnianych bali). Drewno wykorzystywane przy budowie wału to przede wszystkim dęby. Konstrukcje uzupełniano innymi gatunkami drewna, głównie jesionowym. Stosowane w wale elementy drewniane miały często przekrój trójkątny — grube bale darto klinami na mniejsze, cieńsze fragmenty. Dzięki temu uzyskiwano większą ilość surowca drewnianego z jednego pnia.

Być może w okresie około połowy wieku X rozpoczęto przebudowę grodu. Możliwe, że czynność ta została wymuszona pożarem — jego ślady obserwuje się podczas badań wykopaliskowych. Część terenu leżącego na zewnątrz starszego, mniejszego grodu zniwelowano, wykorzystując m. in. spalone drewno konstrukcji jego wału. Przebudowa polegała na zagospodarowaniu znacznie większego obszaru niż użytkowany do tej pory. To właśnie wtedy postawione zostały wały będące charakterystycznym elementem współczesnego krajobrazu. Wałem otoczono obszar o większej powierzchni niż zajmował starszy gród.

Dotychczasowe rozpoznanie wnętrza grodu jest na wstępnym etapie. Jednak możemy powiedzieć, iż wewnątrz grodu, w pobliżu bramy wschodniej występowała brukowana droga. Przy bramie znajdowały się dodatkowe konstrukcje wzmacniające ją od wewnątrz. W trakcie badań uchwycono także fragmenty zabudowy wnętrza, zwłaszcza grodu większego, młodszego. Możemy powiedzieć, że w partii pod wałami sytuowane były budynki mieszkalne — zarówno naziemne, jak i ziemianki. Niektóre z nich pełniły również funkcje obiektów produkcyjnych, bądź gospodarczych. W partii środkowej grodu zlokalizowano mniejsze obiekty, których charakter i funkcja są w obecnej chwili trudne do jednoznacznego określenia.

Na podstawie dotychczasowych badań możemy powiedzieć, że ostatnie etapy przebudowy grodu przypadają na początki XI wieku. Na ten okres można datować niektóre obiekty posadowione wewnątrz grodu. Natomiast koniec stabilnego, stałego zamieszkiwania grodu możemy określić na okres nie później niż połowa XI wieku, niemniej osadnictwo funkcjonowało w grodzie jeszcze w wieku XII. Szczegóły charakteru zagospodarowywania grodu w poszczególnych okresach są w fazie dokładnych analiz.

Wśród znalezisk pozyskanych podczas badań wykopaliskowych najliczniejszą kategorię stanowi ceramika — fragmenty pojemników glinianych wykorzystywanych powszechnie jako naczynia kuchenne, stołowe, czy służące do przechowywania produktów spożywczych. Obok ceramiki znaleziono także różne narzędzia codziennego użytku — noże żelazne, igły, szydła, przęśliki, pałkę ciesielską, czy stępor drewniany. Z rzemieślnikami działającymi w grodzie łączyć można fragmenty glinianych tygli. Prócz tego w nawarstwieńcach grodu wystąpiły militaria — kółka kolczug, groty strzał,

oszczepu, a być może fragment łuku. O pozycji ówczesnych mieszkańców grodu mogą świadczyć grzebienie wykonane z poroża, a także fragmenty ozdobnych kościanych okładzin, krążki — pionki do gry, czy ozdoby — kabłączki skroniowe, jak również paciorki szklane, bursztynowe, z karneolu, lub kryształu górskiego stanowiące elementy kolii. Na szczególną uwagę zasługuje znalezisko skarbu monet i ozdób srebrnych.

O intensywności użytkowania grodu świadczy występująca w warstwach kulturowych grodu znaczna ilość kości zwierzęcych. Ich analiza pozwala stwierdzić, iż mieszkańcy grodu najchętniej spożywali mięso świnii, a nieco rzadziej bydła. Wśród pozostałości kości zwierzęcych zadziwiająco mało występuje kości dzikich zwierząt.

Trwające badania mają istotne znaczenie nie tylko bezpośrednio dla grodu w Grzybowie. Zagadnienia odnoszące się do poszczególnych faz rozwoju grodu, czy rozstrzygające jego chronologię łączą się w istotny sposób z problematyką przemian, jakie zachodziły w osadnictwie grodowym wielkopolski piastowskiej. Kluczowym pytaniem wydaje się zagadnienie czy i dlaczego gród w Grzybowie przestał funkcjonować około połowy XI wieku? I czy jedynym wyjaśnieniem jego ostatecznego porzucenia jest przejęcie funkcji centrów osadnictwa przez grody centralne, grody włączone bezpośrednio w nowy system administracji państwa?

Więcej informacji na stronie www.lednicamuzeum.pl